L'ENTREVISTA

ANNA PI I MURUGÓ I LLUÏSA IBÁÑEZ I PELECHÁ

JOSEP FARRERAS I BORRULL

'SI TORNÉS ENRERE, TORNARIA A FER EXACTAMENT EL MATEIX'

Exiliat a Mèxic, on viu des de 1944, s'està en un pis situat al centre de la Ciutat de Mèxic, just on s'uneixen l'avinguda de la Reforma i el carrer Juárez. I des d'allà ha presenciat i viscut totes les activitats i mobilitzacions de la ciutat i del país. Nascut el 1921 a la Pobla de Claramunt, en començar la guerra civil, tot i ser menor d'edat, es va allistar a les JSU i va prendre part en la contesa. El 1939 marxà de Catalunya però la seva relació amb el seu poble i amb el seu país es manté tan forta i viva com els lligams amb la família, els amics i la política de la terra que el va veure néixer. És un dels darrers dirigents del PSUC a l'exili mexicà.

Arxiu familiar

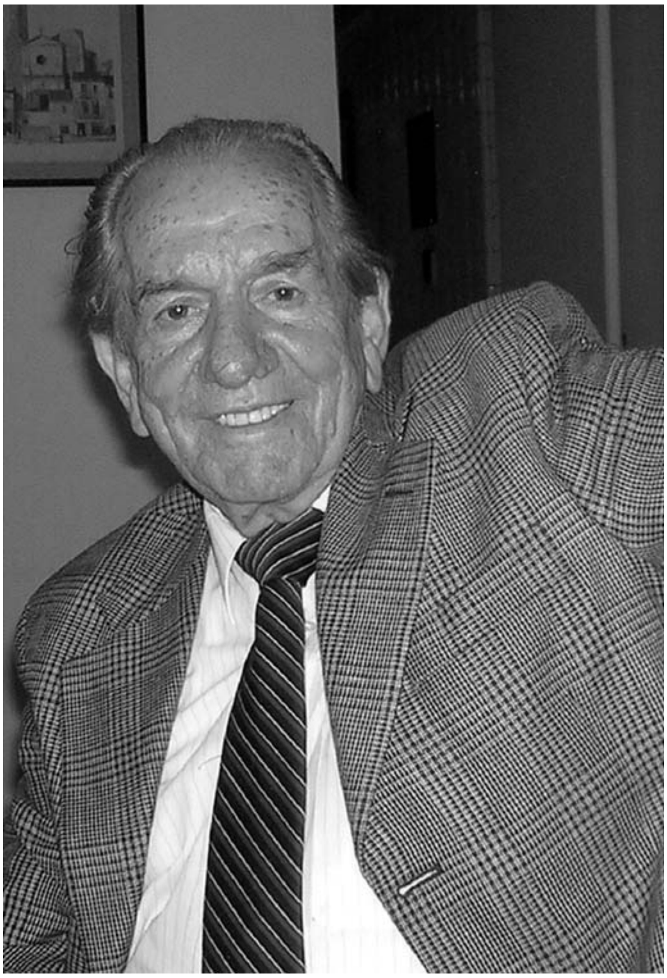

Podem començar parlant de la seva família i de les seves activitats a Catalunya.

Els meus pares eren treballadors, obrers fabrils. Suposo que per això jo vaig néixer en una fàbrica: Can Patera, una empresa de filats. El meu pare era un autodidacte bastant il·lustrat. A casa, sempre hi havia algun periòdic. Ell no va tenir cap càrrec, però quan va venir el moviment revolucionari el van nomenar membre de la direcció de l'empresa. Després el van mobilitzar per ajudar a fer trinxeres. Amb l'entrada dels franquistes, el van empresonar. Va estar pres al Poblenou, en un celler molt gran que s'utilitzava com a lloc de detenció. Va ser jutjat i va entrar a la Model amb una condemna de trenta anys, però en va sortir al cap de set anys. Encara que votava Esquerra Republicana de Catalunya, no tenia cap filiació política. Potser era membre de la CNT, però no n'estic segur. La mare també era treballadora, i va plegar en tenir-me a mi.

Quan vaig fer 15 anys vaig marxar de casa junt amb un altre xicot, sense dir res a ningú, i vam presentar-nos a la caserna Voroshilon per allistar-nos a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSU), que preparaven un batalló per anar en ajuda de Madrid: era, crec, el setembre de 1936. El meu pare em va voler convèncer de tornar a casa, perquè segons ell era massa jove, però no ho va aconseguir. La meva mare ho va acceptar millor. Després, durant la repressió, a les cartes que m'enviaven, sempre hi posava dos mots, perquè ella quasi no sabia escriure, dient-me: «Com més lluny estiguis d'aquí, millor». O: «No tornis per aquí».

Vaig ingressar al batalló Jaume Graells,[1] on entre altres recordo en Ramon Mercader;[2] d'allí ens van traslladar a Brunete, a prop de Madrid, i en una ofensiva em van ferir al braç. Em van portar a Madrid, on vaig estar en un hospital per a les milícies. El 7 de novembre, quan les forces feixistes van entrar a la ciutat, jo, amb el braç embenat i amb una granota, que era l'única cosa que tenia de roba, em vaig escapar del llit i vaig anar al Cuartel de la Montaña a veure si hi havia restes del batalló al qual pertanyia. No hi vaig trobar ningú. Vaig deambular per Madrid fins arribar al Ministeri de la Guerra. És llavors quan demano tornar a Catalunya i em donen un paper per tornar-hi, gràcies al fet de ser menor d'edat. A la carretera de València, un control, que era a les mans de la CNT-FAI, ens va aturar. Vaig restar uns quinze dies allà, perquè no trobava qui em portés a casa. I finalment, vaig pujar a un camió i cap a Tarancón. A València vaig agafar el tren cap a Barcelona. Allà, a la Caserna Carles Marx, em van equipar, perquè no podia tornar a casa amb la fila que feia i només amb la granota que portava, feia un fred que pelava!

I què fa en arribar a casa?

Convalescent, faig les oposicions a mestre[3] i treballo a les JSU d'Igualada i de Barcelona. Durant aquest temps vaig i torno al front, fins que la JSU em diu que cal que vagi a reforçar el front d'Extremadura. Però no hi arribo, perquè prop de Tortosa ens avisen que l'enemic acabava d'arribar a Vinaròs. Llavors els avions van arribar a metrallar la carretera i els cotxes on estàvem. Em vaig posar en comunicació amb el Cinquè Cos de l'exèrcit, dirigit per Enrique Líster, i el Quinzè, dirigit per Manuel Tagüeña. Allí casualment prenc contacte amb el camarada Fusimanya, dirigent del PSUC i comissari de la 100 Brigada de la 11a Divisió del Cinquè Cos d'Exèrcit. I així entro i surto de la unitat, i treballo de mestre a les JSU, a l'Escola de Preparació Política Lina Òdena que tenia la JSU a Horta. Per cert, Fusimanya morí quatre anys després lluitant contra els nazis en terres soviètiques…

Fins que arriba la caiguda de Barcelona.

M'incorporo un altre cop, ara al Comissariat General de l'Exèrcit de l'Ebre, on vaig estar fins al 25 de gener de 1939. Surto d'allà i vaig a casa a canviar-me de roba. Era el 26 de gener, dia de la caiguda de Barcelona. Pels carrers observo un ambient estrany: s'assaltaven magatzems, els moviments de la gent, corredisses. Trobo un control que em diu que les tropes havien sortit de la ciutat per tal de no posar-la en perill, que s'havia decidit no defensar-la per tal de protegir-la. Torno a l'Hotel Colón, la seu de les JSU, on els bombers apagaven el foc dels arxius que havien cremat abans de fugir. Em dirigeixo a Horta i intento anar la l'escola de quadres de les JSU. I d'allà, un camió descobert va carregar totes les dones de la JSU que hi havia i uns tres o quatre homes, entre ells jo. I cap a Figueres. En el trajecte vam sofrir els bombardeigs més criminals i despietats que he conegut.

I comença l'exili.

El 6 de febrer de 1939, el dia abans del meu divuitè aniversari, vaig creuar la frontera de França i d'allà vaig anar al camp de concentració d'Argelers. Us puc assegurar que he conegut milers de persones pel camí. *«Allez, allez»* ['Dret, dret'], com deien els senegalesos que en custodiaven. Pel que he sabut, unes 150.000 persones van estar en aquell camp. La vida allà no era vida, no se'n pot dir vida. Però estàvem organitzats, els comunistes sempre ho hem estat, també als camps de concentració nazis. El Partit Comunista francès també hi implicava la seva gent per tal que ens ajudessin amb menjar.

Uns mesos després, em traslladaren al camp de Bram, al costat de Carcassona, on estàvem més controlats però vivíem millor. La cosa es va posar difícil quan el pacte germanosoviètic. Hi va haver divisió i enfrontament entre els comunistes i els diferents companys que estàvem al camp, entre la gent que no entenia aquest pacte i els qui dèiem que ho enteníem.

I després es va declarar la Segona Guerra Mundial, l'1 de setembre de 1939. Van venir al camp i ens van fer un discurs dient que s'havia acabat mantenir-nos. Et posaven la pistola al pit: «o te'n tornes cap Espanya o véns a la Legió Estrangera». Aquest xantatge ens el feien cada dos per tres. Es presentaven amb camions com per carregar-te i et convencien, o no…

I què va fer vostè?

Jo no em vaig moure, no vaig anar a cap companyia de treball, ni a l'exèrcit francès. Per això no em van poder enviar a Alemanya. Si no, jo hagués estat un dels «rojos» que Serrano Suñer entregà a Hitler amb l'"argument" que no érem espanyols. Jo vaig resistir totes les pressions del camp de concentració, fins que van arribar uns visats per anar a la República Dominicana. El govern de la República, a través del SERE [Servicio de Evacuación de los Republicanos Españoles], pagà per poder-me fer marxar. Així doncs, sortim un quants del camp i, tancats en un vagó de ferrocarril –que era per a quaranta persones i vint cavalls–, ens dirigim a Carcassona i d'allí a Bordeus, on salpem en el vapor *La Salle* cap a la República Dominicana.

Vostè va ser un dels dirigents més joves que el govern va traslladar a Amèrica.[4] Ens pot explicar el seu viatge i les seves activitats allà?

Al vaixell em vaig trobar alguns companys. Vam desembarcar a Puerto Plata i d'allà ens van enviar a Dajabon, on vam tenir una gran decepció, perquè només eren quatre cases de fusta disseminades. La ciutat, com ells l'anomenaven, fa frontera amb Haití pel riu Masacre. El riu s'anomena així des de l'any 1938, quan uns 70.000 haitians van ser decapitats per ordre de Trujillo, per tal d'evitar que s'infiltressin. Allà va venir el governador de la província i ens va fer un discurs on deia que gràcies a la magnanimitat del «Cau-

Arxiu familiar

Assemblea de la JSU de Catalunya al Casal Català de la Ciutat de Mèxic l'any 1953. D'esquerra a dreta, Federico Álvarez (JSU d'Euskadi), Josep Farreras i Enrique Lerma (JSU d'Espanya)

L'ENTREVISTA

dillo i Generalísimo de todas las fuerzas de aire, mar y tierra de la República Dominicana, el Excelentísimo y Honorable Don Rafael Leónidas Trujillo Molina», seríem «los primeros en formar la barrera blanca frente a Haití».

Allí vaig conèixer una excel·lent persona, el mestre d'escola, i vaig començar a treballar com a mestre del fills dels refugiats. D'allà el Partit ens va mobilitzar a una colònia agrícola, Pedro Sánchez, –que era un lloc totalment inhòspit– i jo em vaig encarregar de la cosa avícola, però se'm morien tots el pollets. Però allà creàrem el «Primer periódico hablado» de la República Dominicana: una exposició de les notícies del dia, que havíem captat a través de la ràdio, i passades segons la nostra visió al *batey*,[5] la plaça de la colònia. També fèiem periòdics murals, es va crear un orfeó i jo vaig continuar estudiant pel meu compte.

> **Quan vaig arribar a Mèxic, l'any 1944, s'acabava de crear Joves Catalans, que volia aglutinar els joves de tots els sectors polítics de l'emigració**

D'aquí vaig sortir molt malalt de paludisme i vaig anar a parar a un hospital de San Pedro de Macoris, on vaig restar uns tres mesos. D'allà vaig anar a San José de Ocoa, a una casa de convalescència per a refugiats espanyols. Ja a la capital, un company que feia de professor en un *ingenio*[6] em proposà substituir-lo. I així va ser des de finals de 1942 al 1944. Jo feia classes als fills de funcionaris, comerciants i tècnics, que eren espanyols o de Puerto Rico, però no a *gringos* ni tampoc negres: l'organització estratificada i piramidal de l'*ingenio* creava escoles diferents.

En aquella època es permetia l'activitat antifranquista i vaig seguir amb la meva tasca política. A la capital hi havia un Centre Republicà Espanyol, on em reunia sempre que podia. Es van produir canvis a l'*ingenio* i vaig haver de marxar cap a la capital. Allí els companys em proposen exhibir unes pel·lícules soviètiques i ho vaig fer un temps, durant el qual vaig recórrer la República Dominicana de cap a peus.

Però va haver de marxar a Mèxic.

Mentre fèiem això ens van avisar, a un grup de les JSU, que havíem d'anar cap a Mèxic. En aquells moments en Trujillo[7] volia que els republicans marxessin del país. Ens calia, però, aconseguir el visat, cosa que va ser molt difícil. Finalment van arribar 38 visats a través de la Federación de Organismos de Ayuda a los Republicanos Españoles (FOARE), organisme creat pels mexicans i presidit per José Mancisidor. Dotze érem de les JSU. L'entrada ens la donaven com a turistes però havíem d'ensenyar 100 dòlars cada un. I vam demanar únicament 100 dòlars en préstec a un espanyol amb el qual manteníem bones relacions. Resumint, en un banc trèiem 100 dòlars en xecs de viatge a nom d'un; un altre s'esperava a la porta de l'ambaixada i, quan ja tenia el visat a la mà, anava al banc, canviava els xecs, amb els diners es compraven altres xecs de viatge a nom d'un altre i així fins a tenir tots el visat. Es va perdre, naturalment, la comissió, però van ser només ser tres o quatre dòlars. El viatge ens el van pagar el quàquers dels Estats Units. El 18 de juliol de 1944, després de tretze dies i tretze nits en un vaixell amb un cicló al davant i un al darrere, vivint a coberta, mullats i remullats... vam arribar a Ciutat de Mèxic.

Com va començar la vida a Mèxic? Quines van ser les relacions amb la comunitat catalana i espanyola?

Em van enviar a una pensió del carrer Iturbide. I l'endemà, cap a treballar, en una oficina d'un taller mecànic que es dedicava arreglar calderes d'*ingenios* sucrers. Jo sempre he estat lligat al sucre, i encara hi estic: sóc diabètic. Treballava per 125 pesos i la pensió cobraven 100 pesos per dormir, menjar i rentar la roba. Així que em quedaven 25 pesos per a segells per escriure a casa, o per anar al cinema. L'empresa era d'un *gachupín*,[8] que malgrat ser anticomunista havia comprès que si volia treballadors honestos havíem de ser nosaltres. La majoria de gent que treballava amb ell i amb el seu germà eren refugiats.

La relació amb els *gachupines* va ser sempre dolenta, amb algunes excepcions. La majoria eren franquistes. També hi havia els falangistes, que estaven concentrats al Club España i en centres regionalistes com el Centro Asturiano, el Centro Gallego, etcètera. Els republicans bascos es reunien al Centre Basc, que era una espècie d'Orfeó Català.[9] Els socialistes estaven dividits entre els que eren partidaris d'en Negrín i els d'Indalecio Prieto. Fins i tot tenien dos centres diferents. Els comunistes catalans estàvem al Casal Català i els espanyols sempre van tenir un centre on conviure: la Casa de España, el Centre Republicà Espanyol, la Casa de València, el Centre Andalús, etcètera.

Quina relació va mantenir, des de Mèxic, amb Catalunya, amb els amics, amb el partit?

Quan vaig arribar a Mèxic totes les persones que jo coneixia de Catalunya havien desaparegut, estaven presos o els havien afusellat. Coneixia catalans que eren a Xile, a Veneçuela o a Santo Domingo. Aquí vaig participar en revistes i setmanaris. Una va ser *Senyera*, que va sortir així que jo vaig arribar a Mèxic. Llavors s'acabava de crear Joves Catalans a Mèxic, que volia aglutinar els joves de tots els sectors polítics de l'emigració, i em van nomenar secretari de cultura de l'organització, que presidia Josep Carner, el fill de poeta.[10] A Joves Catalans de Mèxic hi participaven republicans, anarquistes, comunistes i gent sense partit. Jo vaig col·laborar i participar en la redacció de *Senyera*, que va durar uns set o vuit anys i sortia periòdicament cada setmana o cada quinze dies. Els exemplars els distribuíem de manera gratuïta a totes les adreces que teníem de catalans que residien al país, que podien ser unes 2.000 persones. El finançament l'obteníem a través dels actes que fèiem, com concerts o balls, per

L'ENTREVISTA

Josep Farreras amb Teresa Pàmies i Gregorio López Raimundo, amics i companys del PSUC

exemple. També vaig organitzar el primer curset de català que es va fer a Mèxic. I era precisament per aplegar tots els catalans que residien aquí, per tal de reunir-los i influir-hi políticament també, és clar. Vaig cridar en Josep Maria Francès,[11] per tal que fes les classes, que es van iniciar a l'Institut Luis Vives, on ens van deixar una aula.

També vaig treballar a la publicació *Juventud de España* de les Juventudes Socialistas Unificadas (JSU):[12] jo hi tenia una pàgina que es deia *Juliol*, i era l'únic espai en català. Després, el Partit –perquè jo en aquella època era del PSUC i responsable de les JSU– em va cridar per tal que col·laborés en el periòdic *Catalunya*, un setmanari que alguns d'aquests anticomunistes furibunds de l'Orfeó ens retornaven amb paraules fortes. Allí incloíem totes les notícies que podíem captar d'Espanya, de la repressió, de qui havien detingut, de qui estava a tal penal. També hi demanàvem diners per enviar-los, a través de França i del partit, als qui ho necessitaven allà. El distribuíem per tota la República, puix que teníem companys a Cotzalcoalcos, a Veracruz i a tot Mèxic.

Amb motiu de la detenció dels vuitanta a Barcelona, el 1946, vam organitzar des de Mèxic, i a nivell continental, una de les més grans manifestacions de rebuig de la "justícia" franquista. Vam recórrer ambaixades, institucions, sindicats, organismes religiosos… Es van enviar centenars de telegrames, àdhuc al Papa, denunciant els crims de Franco, i vam recollir centenars de milers de signatures de gent de totes les ideologies, de tots o cap partit, de dones, de joves. Va ser una mobilització com poques vegades s'ha vist. Amb tot, no vam poder evitar que el franquisme assassinés Joaquim Puig Pidemunt, Àngel Carrero, Numen Mestre i Pere Valverde –amic íntim meu que havia sortit de la República Dominicana cap a Catalunya en plena clandestinitat–. Aquesta gran mobilització només és comparable a la que es va fer per assolir la llibertat de Gregorio López Raimundo, detingut com a instigador de la vaga de tramvies de l'any 1951 i gràcies a la qual va ser alliberat i portat altra vegada a Mèxic. Això va ser el 1954, crec recordar que el maig.

Al setmanari incloíem també notícies que captàvem a través de Radio España Independiente, que emetia des de Praga. I també informació de companys que anaven i venien de França, de companys del partit, de la direcció, etcètera. El diari va tenir vida fins després del reconeixement de Franco per part de l'ONU.[13] En aquella època no hi havia quasi contactes amb ningú, ni amb Rússia, ni amb Europa. Recordo que només va venir aquí en Joan Comorera a fer dues o tres conferències, procedent de Moscou. I també en Santiago Carrillo, el qual es va quedar poc temps, va canviar de *look* i de nom, i va viure en la clandestinitat amb un passaport uruguaià, que va aconseguir gràcies al president de l'Uruguai, que era amic d'en Lombardo Toledano.[14] També la Teresa Pàmies, de qui sóc gran amic i també del seu company Gregorio López Raimundo, va estar aquí a Mèxic de manera clandestina. Ella va estudiar periodisme a la Universitat Femenina i d'aquí va marxar a Praga.

Com compaginava la militància i la vida personal? Vostè havia dit que un militant no es podia casar.

Abans de casar-me, jo sortia amb una noia o altra. I quan la cosa tirava endavant, jo els deia: «No em puc casar amb tu, puix que estic casat amb el partit. I t'ho dic perquè hi ha moltes males experiències de companys que han sortit per anar a treballar il·legalment a Espanya –políticament– i han deixat aquí dones i fins i tot fills. O bé els han mort, o han perdut el lligam i la parella s'ha trencat, i aquesta experiència no la vull pas viure, ni fer-la viure a ningú». La possibilitat de casar-se amb les companyes del partit era pitjor, perquè elles no es volien casar i menys amb un company que fos a la llista de pretesos il·legals per anar a Espanya. Jo sempre vaig pensar en el retorn però un bon dia em van dir: «Ja no hi enviem ningú més». Era l'any 1956, i com que s'havia acabat anar de manera clandestina a Espanya, llavors em vaig casar.

Es va casar amb una catalana, Maria Teresa Domingo Bonjoch, que havia treballat a la Generalitat i conservava unes pel·lícules...

Sí, ella va ser una persona d'extrema confiança de Lluís Companys. Quan va sortir de Catalunya, la Generalitat li va encarregar tres bobines d'una pel·lícula que havia fet el Comissariat de Propaganda, que dirigia en Jaume Miravitlles, per explicar quina era la situació de Catalunya en aquells moments i presentar l'agressió que havia sofert per part del feixisme, amb els bombardeigs de Barcelona del mes de març de 1938. Estava parlada en francès, per poder-la enviar a les ambaixades i els governs estrangers. Li van encarregar que les guardés; primer ho va fer a França i després les va portar a Amèrica. Quan ella va morir, em vaig adonar que les bobines encara eren a casa. Llavors em vaig gastar deu mil pesos per passar-les a vídeo i me'n vaig emportar dues a Catalunya. En vaig parlar amb en Jaume Sobrequés, director del Museu d'Història de Catalunya, i amb en Josep M. Solé Sabaté. Des de llavors no en sé res més. I aquí tinc les tres bobines i l'original passat a vídeo. Uns materials que tinc a disposició de qui li pugui interessar.

Deia que a la Ciutat de Mèxic funcionaven l'Orfeó i el Casal Català.

Sí, la gent que va dominar l'Orfeó des que van arribar els refugiats no tenia cap pes polític, anava contra els comunistes i no feia cap activitat política d'esquerres. Organitzaven els ballets i la massa coral, anaven a missa el dia de Sant Jordi o de la Verge de Montserrat i els comunistes, com es pot suposar, no. En aquella època el Casal portava tota l'activitat forta en tots els terrenys, en les mobilitzacions que demanaven firmes per la pau i per demanar la llibertat dels presos i dels contraris al règim.

Què va passar amb el Casal Català?

Al Casal Català hi havia la gent que estava d'acord amb la política dels comunistes, que era la de restablir la República Espanyola i per tant les llibertats de Catalunya. Hi havia una secció molt important d'Esquerra Republicana i també uns quants anarquistes. L'any 1961 o 1962 una nova directriu del Partit va dir que s'havia acabat l'emigració, que es podia tornar a Espanya, que no hi hauria represàlies. És a dir, que es donaven les condicions mínimes de seguretat; però se'n va anar en Lluís Salvadores[15] i el van ficar a la presó. Com que molts van marxar del país, el Casal va desaparèixer i la majoria de les persones que ens vam quedar aquí va entrar a l'Orfeó; encara que jo, no.

Jo vaig seguir treballant dins del comerç exterior txec durant un grapat d'anys. Fins que hi va haver la invasió soviètica a Praga i llavors hi vaig renunciar. I vaig fer també els últims números del periòdic *Catalunya* i alguns dels primers números, que es van enviar clandestinament a l'interior, de la revista *Horitzons* –la revista teòrica del PSUC–, després anomenada *Nous Horitzons*.

La meva opinió, avalada per l'experiència i els anys, és que la diferència fonamental entre l'Orfeó i el Casal de Mèxic va ser de contingut i d'objectius. El Casal Català va tenir moltes activitats: conferències, teatre, balls, futbol, celebracions patriòtiques… Totes orientades a servir la causa de la lluita antifranquista i a influir en els medis mexicans i espanyols per incorporar-los a aquesta lluita. En canvi, l'Orfeó Català funcionava com una espècie de casino que tenia en compte el folklore i la tradició de Catalunya, amb totes les festes pàtries i religioses, però la seva posició antifranquista era una posició passiva, limitada a una declaració de tant en tant.

Com va viure la presa de possessió de Josep Tarradellas com a president de la Generalitat a Mèxic l'agost de 1954?

El nomenament es va fer a l'ambaixada espanyola, en una reunió exclusivament dels diputats del Parlament de Catalunya. Jo hi vaig anar a la tarda, com a representant del PSUC, a felicitar el president. Vam anar-hi en Lluís García Lago, del comitè central del PSUC de Mèxic, Lluís Salvadores, Josep Muni[16] i jo. Vam felicitar en Tarradellas i ens vam posar a la seva disposició. A Mèxic el fet va passar bastant desapercebut. Els mitjans en van parlar, però com una cosa de poca importància.

Com es veia des d'aquí la transició després de la mort de Franco?

Aquí, com que la que majoria dels refugiats no vivíem directament la situació d'allà, estàvem en contra de les concessions que es van fer en el moment de la transició. Per disciplina de partit, vaig acceptar la transició i, per única vegada, vaig influir en una decisió de l'Orfeó Català. I és que uns companys d'allà, dos o tres, em van consultar què feien en aquest tema, puix que a l'Orfeó hi havia dos corrents: un que acceptava la transició i un altre que no l'acceptava si no es restituïa la república. Jo els vaig aconsellar que acceptessin la transició, que era una manera per després poder fer més coses. Però la transició va ser dictada per les restes del franquisme, que tractaven de sobreviure en una situació nova que els sobrepassava. Dintre del partit a Mèxic, amb tot, hi va haver unanimitat.

Quan va tornar per primer cop a Catalunya?

Hi vaig tornar el 1959, vint anys després d'haver-ne sortit. Em van donar un permís que em posava a disposició d'una llei que establia que, si jo era allà i algú em reconeixia i em denunciava, em donaven 48 hores per abandonar Espanya, mentre s'iniciava un procés «en absència». En aquest viatge no vaig dur a terme cap acció política, vaig anar exclusivament a veure els meus pares i la família. Hi vaig estar tretze o catorze dies.

Quin és el seu contacte amb la realitat política catalana i espanyola?

Actualment estic content de constatar que hi ha gent que vol conèixer la realitat del passat. Hi ha gent de les

Arxiu familiar

Josep Farreras, al seu domicili de Ciutat de Mèxic

L'ENTREVISTA

noves generacions que torna a enlairar la torxa de la llibertat, de la veritat i de la justícia. Abans, en altres viatges, m'havia trobat amb aquestes preocupacions, però només per part de vells companys de la meva generació i algun dirigent polític sorgit de la Transició. Però comptats amb els dits de la mà, com el malaguanyat Joan Reventós o els meus amics Miquel Caminal, Marc Carrillo i Rafael Ribó, entre altres.

El to dominant, però, era que la resta de la gent et digués: «Encara penses en aquestes coses? Oblida el passat». La meva alegria es confirma quan veig, després d'anys de foscor, que la nostra lluita continua generant els valors irrenunciables de llibertat, de l'accés a la cultura i el coneixement, de la igualtat i la solidaritat, de l'alliberament social i nacional de Catalunya i de la resta de pobles d'Espanya, de la configuració d'un estat laic de veritat. No una democràcia descafeïnada com ara. Hi ha tantes coses que cal canviar. Això fa que reflexioni respecte als canvis que s'han produït i que no cal menysprear. Aquests canvis han permès que els treballadors tinguin accés a la cultura, cosa totalment impensable en la meva època, excepte uns primers intents durant la República, dels quals jo sóc un exemple. Però crec que l'únic exemple a la Pobla de Claramunt.

Creu que aquests canvis han arribat ara a tots els racons de Catalunya, incloent-hi la Pobla?

No sé si han canviat tant les coses en la vida de la gent a la Pobla de Claramunt. A la meva infància hi havia un Centre Republicà on es feien conferències, la gent participava políticament, s'hi feia cinema i ball, i es pot dir que bullia d'activitat. És el local que avui en diuen l'Ateneu. Hi havia també una cooperativa de consum que permetia alleugerir les dificultats per arribar a fi de mes de la gent més necessitada. Hi havia l'escola pública, a la qual vaig assistir, amb el meu mestre de primària Emili Viguera. Avui no hi ha Centre Republicà, tampoc Casino de dretes, ni tampoc cooperativa, és a dir, en el meu concepte, encara es deixa sentir la influència del pas del franquisme a la vida social i política dels pobles de Catalunya.

Als vuitanta-quatre anys, com veu el futur?

Seguir tenint fites és per mi molt important. Això vol dir que no es poden perdre les esperances d'una societat millor. Aquest és el meu punt de vista. La cosa més fàcil és renunciar.

Avui, que jo sàpiga, del PSUC a Mèxic només en queden dos companys. Un és en Jordi Cases, que va venir aquí com a fill de família. El seu pare era d'Esquerra Republicana, però ell es va fer de la JSU aquí a Mèxic. L'altre és un tal Solsona que va ser un anarquista i es va passar al PSUC durant la Guerra Civil. Té 93 o 94 anys. Són els dos únics que queden, i jo.

Anna Pi i Murugó
llicenciada en Filosofia i Lletres per la Univeritat de Barcelona
Lluïsa Ibáñez i Pelechá
llicenciada en Antropologia i Història d'Amèrica per la Universitat de Barcelona

NOTES

1. En honor a Jaume Graells, membre de les JSU de Catalunya que va morir el 18 de juliol en un assalt de les tropes contra el CADCI.

2. Fou qui assassinà a Lleó Trotski, seguint una ordre signada personalment por Stalin, el 21 d'agost de 1940 a la casa de Coyoacán (Mèxic) on vivia exiliat.

3. Títol de Mestre Provisional de Primer Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, ja que no havia fet la carrera, i només tenia fins al cinquè any de batxillerat.

4. «Sempre he lluitat pel que he cregut correcte… Josep Farreras, exili i memòria», entrevista de Marta Batrolí i Romeu, Revista d'Igualada, abril 2004.

5. A Cuba, Puerto Rico i la República Dominicana s'utilitza aquesta paraula per anomenar el poble, el veïnat o la plaça.

6. Explotació on es conrea i es mol la canya i s'obté el sucre.

7. Rafael Leónidas Trujillo Molina, dictador de la República Dominicana de 1930 a 1961.

8. Gachupín és el nom amb què a Mèxic s'anomena de manera despectiva els espanyols que viuen al país.

9. L'Orfeó Català de Mèxic va ser fundat l'any 1906 per un grup de paletes catalans que havien treballat en la reconstrucció, de resultes del terratrèmol, de la ciutat nord-americana de San Francisco. L'arribada dels exiliats catalans (1939-1945) marca l'inici de l'època més brillant de la vida de l'Orfeó pel que fa a la quantitat de socis i a les activitats de tota mena. És l'època de moltes publicacions en català (Full Català, Quaderns de l'exili, Pont Blau, Xaloc, Lletres, La Nostra Revista, Butlletí de l'Orfeó, Revista de l'Orfeó, El Poble Català, La Nostra Revista, etc.), amb les col·laboracions de Joan Sales, Josep M. Ametlla, Pere Calders, Lluís Ferran de Pol, Vicenç Riera Llorca, Agustí Cabruja, Raimon Galí, Josep M. Miquel i Vergés, Avel·lí Artís Gener, Ernest Guasp i Garcia i Enric Fernández-Gual. Per a més informació, vegeu http://www.orfeocatala.com/catala/cathome.htm.

10. Josep Carner i Puig-Oriol va néixer a Barcelona el 1884 i morí a Brussel·les el 1970. Va residir a Mèxic des de 1939 a 1945 i allí desplegà una forta activitat cultural i com escriptor i traductor.

11. Josep Maria Francès i Ladrón de Cegama (Lleida, 1891 - Mèxic, 1966), va ser novel·lista, contista i periodista. Col·laborador de La Nau i La Humanitat, publicà les novel·les *La rossa de mal pèl* (1929), ambientada en els barris baixos de Barcelona, *La guerra dels sants*, on literaturitza la conflictivitat social dels anys vint, i *Retorn al sol*, fantasia en la línia de la ciència-ficció. Exiliat a Mèxic, col·laborà en La Nostra Revista, La Nova Revista i Orfeó Català i va treballar en feines editorials. Publicà la seva obra més interessant, *Memorias de un cero a la izquierda* (1962), on mostra un panorama de l'ambient literari català de principis de segle.

12. Organització juvenil constituïda el juny del 1936, en el marc del procés de creació del PSUC, per les Joventuts Socialistes de Catalunya i les joventuts del Partit Comunista de Catalunya i de la Federació Catalana del PSOE. Informació a http://www.buxaweb.com/historia/vocabulari/j.htm#Joventuts%20Socialistes%20Unificades%20de%20Catalunya%20 (JSUC).

13. El 15 de desembre de 1955 l'Espanya franquista ingressà a les Nacions Unides.

14. Vicente Lombardo Toledano (Teziutlán, Puebla, 1894 – Mèxic D.F., 1968), mestre, antropòleg, filòsof, periodista i polític. Dirigent obrer, fou fundador i secretari general de la Confederación de Trabajadores de México (CTM). Va ser candidat a la presidència de Mèxic el 1952.

15. Membre del Comitè Central del PSUC. El 1962 retornà a Barcelona, on es va llicenciar com a advocat i va obrir un despatx.

16. Josep Muni i Sala (Calonge de Mar, Baix Empordà, 1903 - Ivry-sur-Seine, França, 1991) va ser membre del PSUC des de la seva creació (1936) i durant la Guerra Civil fou president del Sindicat de Banca i Borsa de Barcelona, comissari de Banca de la Generalitat de Catalunya i regidor de l'Ajuntament de Barcelona. El 1939 s'exilià a Franca, on va ser membre del Comitè Central del PSUC, i marxà a Mèxic, on dirigí la revista del partit *Catalunya*.